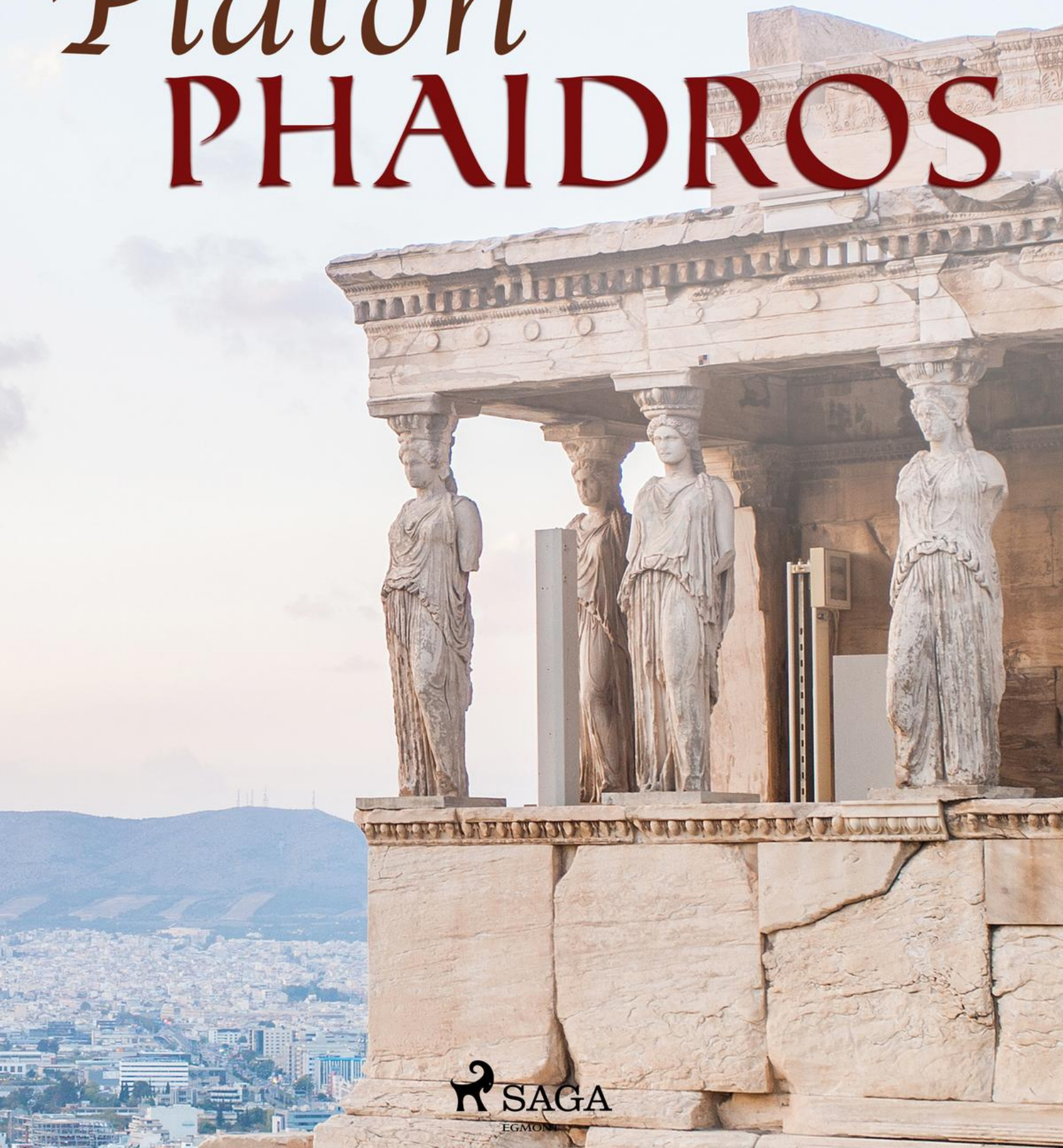
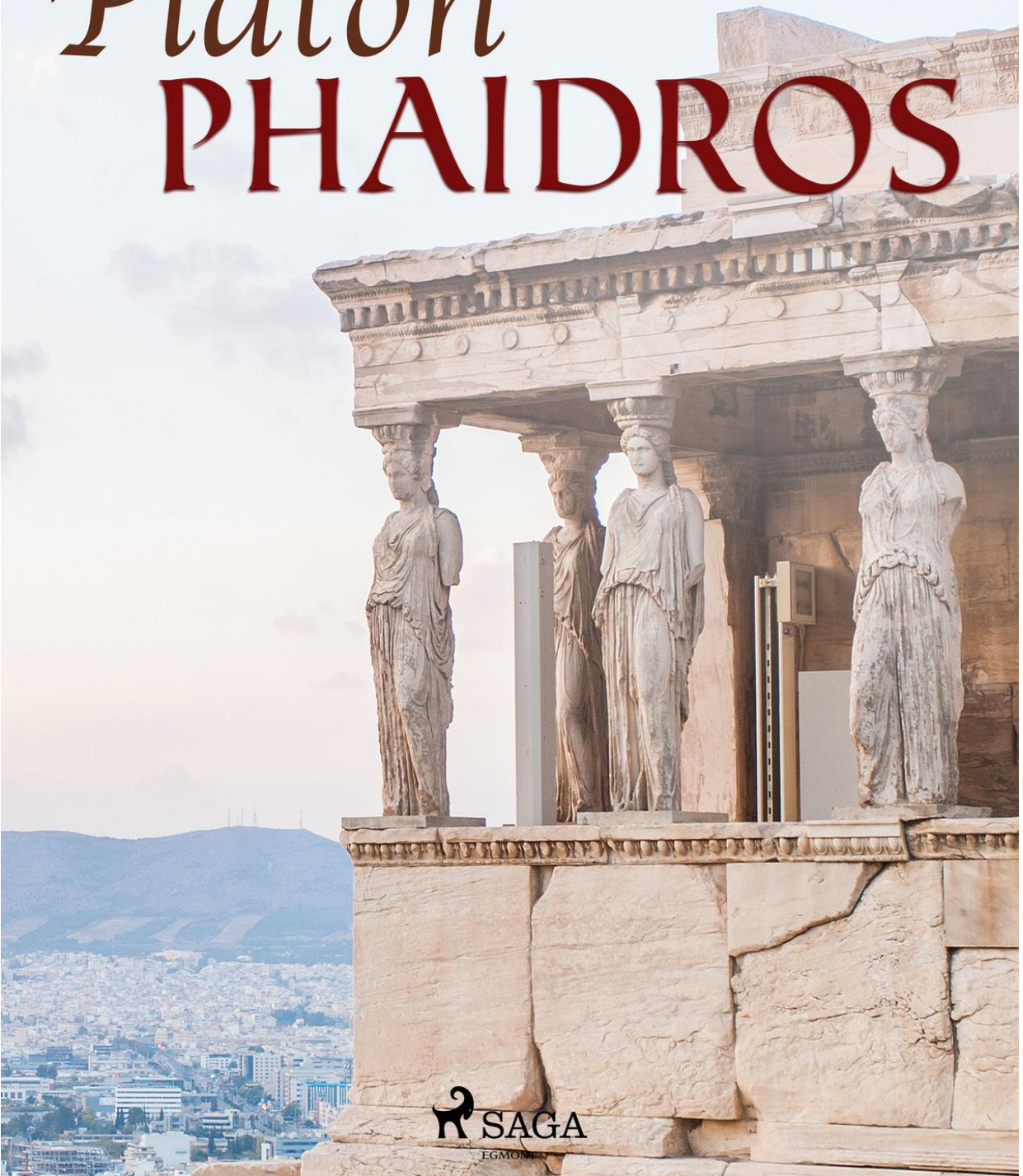

Platon **PHAIDROS**

Platon PHAIDROS

Platon

Phaidros

Suomentanut
Niilo Lehmuskoski

SAGA Egmont

Phaidros

Original title

Phaedrus

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726516746

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Johdanto.

Phaidros-dialogi tuntuu syntyneen niitten voimakkaitten vaikutelmien herättämänä, jotka Platon on saanut opettajatoiminnastaan Akademiassa. Se on persoonallisen, suusanallisen opetuksen ylistystä kuollutta kirjatieta vastaan, joka ei Platonin mielestä voi antaa mitään uutta tietoa, vaan korkeintaan palauttaa muistiin, mitä entuudestaan tiedämme. Ensi sijassa suuntautuu hyökkäys retoriikkaa vastaan, joka pohjautumatta ja pyrkimättä todelliseen tietoon puhtaasti ulkonaisin keinoin koettaa vaikuttaa kuulijoihin. Vain sellaisen puhetaidon, joka perustuu todelliseen käsitteelliseen sekä synteettistä että analyttistä tietä saavutettuun tietoon niin hyvin kyseessäolevasta aineesta kuin kuulijoitten luonteista, voi Platon myöntää taiteeksi. Sama kuin retoriikan on laita runouden ja lakienlaadinnan, jonka Platon lukee kirjallisuuteen. Niilläkin on arvoa vain sikäli kuin ne perustuvat tähän edellämainittuun käsitteellisen ajattelemisen taitoon. Sille, joka on tämän taidon saavuttanut, ovat nimitykset puhuja, lakienlaatija ja runoilija sopimattomat. Viisaudenystävä, filosofi, on hänen oikea nimensä.

Filosofinen tietämys asetetaan siis ainoaksi arvonmittaajaksi kirjalliselle tuotannolle. Mutta ei edes silloin, kun se tältä kannalta arvosteltuna täyttää kaikki vaatimukset, se kohoaa suullisen esityksen rinnalle. Todellisen filosofin on tässäkin tapauksessa myönnettävä harjoittavansa taidettaan vain leikin vuoksi.

Sillä, joka lausuu tällaisia ajatuksia kirjallisen työn arvosta, täytyy olla takanaan pitkä kokemus, joka yksin on voinut näyttää, miten vaikea on siirtää kirjalliseen ilmaisumuotoon sitä, mikä ihmisessä on persoonallisinta. Tällaiset ajatukset ovat ehkä seuranneet luonnollisina vastavaikutuksina suurta, kaikkia henkisiä voimia jännittänyttä työtä, joka valmistuttuaan ei ole tyydyttänyt tekijätänsä. Valtiota on Platon itse varmaankin pitänyt pääteoksenaan. Eiköhän tunnu luonnolliselta, että Phaidros on syntynyt sitä seuranneena lepokautena? Dialogin muodolliset epätasaisuudet ja ristiriitaisuudet itse ajatuksissa kenties osoittavat jonkinlaista ajatuksen väsähtäneisyyttä, ja toiselta puolen ei tätä otaksumaa kumonne se runollinen lento, johon Platon paikoin kohoaa. Sehän oli mahdollinen sitä suuremmassa määrässä, mitä enemmän dialektikko Platon väistyi runoilija Platonin tieltä. Useat tutkijat pitävät myöskin erinäisiä dialogin kohtia käsitettävänä vasta Valtiossa esitettyjen sukulaisajatusten valossa, ja n.s. kielistatistinen tutkimus on niinkään nyttemmin määrännyt Phaidrokselle tämän sijan Platonin dialogien joukossa.

Tämä mielipide dialogin syntymäajasta on kuitenkin vasta viime aikoina alkanut saavuttaa yhä yleisempää tunnustusta. Jo vanhalla ajalla oli varsin laajalle levinnyt se käsitys, että virheiksi tajutut dialogin tyylilliset omituisuudet todistivat tekijässä "poikamaisuutta" ja dialogin itsensä ensimmäiseksi Platonin kirjoituksista. Uudella ajalla on varsinkin Schleiermacher voimakkaasti puolustanut tätä katsantokantaa. Aikansa spekulatiivisen hengen mukaisesti hän epähistoriallisesti käsitti Platonilla olleen filosofian olemassa jo valmiina järjestelmänä ennenkuin hän ryhtyi kirjoittamaan ja Phaidroksessa hän oli löytävinänsä tämän järjestelmän luonnoksen. Schleiermacherin käsitys Phaidroksen syntymisajasta on

saanut puoltajia. Nykyään kuitenkin dialogi yleisesti sijoitetaan järjestyksessä paljoka myöhemmäksi. Jonkinlainen välittävä kanta on se, joka otaksuu olleen olemassa kaksi Phaidros-laitosta, joista vasta jälkimäiseen on sisältynyt se ihmeellinen myytti ihmissielusta ja rakkaudesta, jonka Sokrates esittää ja joka ensi tutustumalla näyttää kasvavan ulkopuolelle dialogin puitteitten.

Phaidros osoittaa tosiaankin selvemmin kuin ehkä mikään muu Platonin teoksista ne kaksi puolta hänen luonteessaan, jotka alinomaan taistelivat keskenään, runoilijan ja ajattelijan. Se asettaa hänessä myöskin opettajan kirjailijaa vastaan. Phaidros särkee kuvan systemaattisesta ajattelijasta, mutta antaa sensijaan kenties jalomman kuvan Platon-ihmisestä.

Jo dialogi sinänsä, sen olemassaolo, on ristiriidassa siinä lausuttujen ajatusten kanssa. Jos Platon kerran arvioi kirjallisen työn niin alhaiseksi, niin miksi hän ylipäänsä kirjoittaa? Vain leikinkö vuoksi, kuten Sokrates lopussa sanoo koko keskustelun tapahtuneen? Ehkä ennemminkin siksi, että hänen kaikesta huolimatta sittenkin täytyi kirjoittaa. Ehkä Platonillakin oli käskijänsä, inspiratio, se jumalallinen hulluus, jonka mahdin Platon nyt kerrankin tunnustaa, ja joka on herkistänyt hänen aistinsa vastaanottaviksi sillekin kauneudelle, jota luonto säteilee, ja kohottanut sen siihen metafysiilliseen lentoon, joka kannattaa äsken mainittua Sokrateen esittämää myyttiä. Ja kuitenkin — runoilija Platon on runoilijain vihollinen. Tosin hän nyt on heitä kohtaan suvaitsevampi kuin Valtiossa, missä hän ei heille löydä sijaa, vaan langettaa heistä jyrkän tuomion: hehän kuvauksillaan jumalista häpäisevät jumaluuden ja väärentävät heidän olemuksensa, hehän herättävät epämiehekkäitä mielenliikutuksia ja korkeimmasta todellisuudesta he loitontavat ihmiset

tarjoamalla heille vain jäljennösten jäljennöksiä. Nyt toki voi runoilijakin olla filosofi — sikäli kuin hän sitä on. Itsessään hän on kaukana filosofista. Kun filosofin sielu on korkeinta, mitä Platon tuntee, kuuluu runoilijan sielulle hänen arvomaailmassaan vasta kuudes sija.

Se kysymys, jonka ratkaisemisessa Platon osoittaa retoriikan täydellisen heikkomuuden filosofian rinnalla, koskee rakkautta. Ei tosin sitä rakkautta, jonka me tunnemme. Omituista on, että kreikkalaisessa psyknessä naislemmellä oli tuskin mitään sijaa. Eros tajuttiin varsinkin myöhemmin niitten suhteitten valtiaaksi, jotka kehittyivät kauniiden nuorukaisten ja heitä vanhempien miesten välille. Mikäli nämä suhteet muodostuivat aistillisiksi lemmensuhteiksi, ovat ne meistä vastenmielisiä ja meidän koko rakkauselämällemme vieraita. Mutta toiselta puolen on myönnettävä, että milloin rakastajassa vallitsi voimakas siveellinen tahto, hänen rakkautensa silloin oli pyrkimystä henkisesti kohottavasti ja jalostavasti vaikuttaa lemmikkeihinsä. Tällainen suhde on varmasti vallinnut Sokrateen ja hänen oppilastensa välillä, tällainen oli varmaankin Akademiassa palveltu Eros. Mutta Eroksen mahti on Platonille vielä suurempi. Jo Symposionissa laajenee rakkaus universaaliseksi pyrkimykseksi, joka lopulta johtaa tajuamaan kauneuden idean. Phaidroksessa kauneus herättää rakkautta juuri sen takia, että se muistuttaa kauneudesta itsestään, jota sielu kerran on saanut katsella matkatessaan jumalien saatossa. Rakkaus kohoaa asteettain portaaksi, joka varmimmin vie sielun takaisin transscendenttiseen maailmaan.

Ulkokohtainen retoriikka ei kykene tunkeutumaan kysymyksen ytimeen. Se tuntuu vielä kuolleemmalta siinä ympäristössä, johon keskustelu on sijoitettu. Ainoan kerran vie Platon Sokrateen, joka nytkin on hänen ajatustensa tulkki, vapaaseen luontoon, jota Sokrates yleensä karttoi,

koska se ei, kuten hän tässä dialogissa sanoo, voinut hänelle mitään opettaa. Oppia hän saattoi ainoastaan kaupungissa olevista ihmisistä. Sokrates pysyttelikin melkein yhtä itsepintaisesti Ateenassa — vain sotaretkelle hän sieltä poistui — kuin myöhemmin Kant Königsbergissä.

Ulkopuolelle kaupungin muurien Sokrates on lähtenyt saadaksesen kuulla Lysiaan, kuuluisan reetorin uusimman puheen rakkaudesta tämän innokkaalta ihailijalta *Phaidrokselta*, samalta pintapuoliselta ja fanaattisessa puhujain-ihailuksessaan hiukan koomillisesti vaikuttavalta ateenalaiselta, jonka tunnemme Symposion-dialogista. Puhe, joka mahdollisesti on jonkun Lysiaan pitämän puheen vapaa mukailu, osoittautuu ajatuksiltaan köyhäksi ja heikoksi kokoonpanoltaan. Perin teennäinen on teemakin: kauniin nuorukaisen ei tule olla mieliksi sille, joka häntä rakastaa, vaan sille, joka ei rakasta. Eipä ihme, että Sokrates dialogin lopussa tuomitsee puheet itsepuolustukseen kykenemättömiksi. Tällä kertaa hän — verhotuin kasvoin, osoittaakseen, ettei hän nyt ilmaise todellisia ajatuksiaan — pitää puheen samasta aineesta, muodoltaan raskaamman kuin Lysiaan puhe oli ollut, mutta ajatuspitoisemman ja psykologisesti syvällisemmän. — Juuri kun keskustelutoverit tekevät lähtöä, tuntee Sokrates kuitenkin daimonioninsa syyttävän häntä siitä, että hän on herjannut Erosta, ja niin hän runoilija Stesikhoroksen esimerkkiä noudattaen tämän peruutuslaulun, *Palinodian*, mukaan pitää uuden puheen, joka on edellisille täysin vastakkainen.

Hulluudeksi myöntää Sokrates nytkin rakkauden. Mutta siinä itsessään hän ei näe pahaa. Päinvastoin on jumalallinen hulluus tuottanut suurinta onnea ihmisille. Se on synnyttänyt ennustustaidon, ja mysteriokultin, vain sen varassa syntyy todellinen runous. Jumalallista hulluutta on

rakkauskin. Se voi olla jumalallista vain sentakia, että sielu on kuolematon. Sielun kuolematomuuden Sokrates todistaa sillä, että se oman liikkeensä alkuna on syntymätön ja häviämätön, Phaidonissa ja Valtiossa esitettyihin todistuksiin liittyy näin uusi, sellainen, joka tosin psyykilliseen puoleen rajoitettuna sisältää jokseenkin saman perusajatuksen kuin nykyinen voiman säilymisen laki.

Vasta sielun olemuksen täydellinen tunteminen voi selvittää rakkauden olemuksen. Mutta sen esittämisestä tarkasti käsitteellisen ajatuksen kannalta Sokrates — taikka oikeammin Platon — ilmeisesti vastoin dialogin lopussa asetettuja vaatimuksia luopuu. Platon tunnustaa, ettei inhimillinen tietämys siihen kykene. Niin ankarasti kuin Platon vaatiikin käsitteellistä ajattelua, näyttävät hänen perusoppinsa sittenkin syntyneen intuitiivista tietä. Runous on Platonille sittenkin silta ideain puhtaaseen maailmaan, nimittäin se runous, jonka hän itse luo. Myytti on useinkin se muoto, johon hän syvimmät ajatuksensa pukee.

Aivan toiselle tasolle kuin millä keskustelu Phaidroksessa yleensä liikkuu, kohoaa Sokrateen esittämä sielun olemusta vertauksin kuvaava myytti. Platon rikkoo sillä dialogin yhtenäisyyden, mutta sovituksiksi paljastaa meille näkemyksensä suuruuden ja koko sielunsa tulisuden.

Valtiossa oli Platon erottanut sielussa kolme osaa, järjen, uljuuden ja halun. Nyt [Myöskin Valtiossa havainnollistutetaan oppia sielun kolmijaosta vertauksella: Ihmisvaippaan on kätkeyty monipäinen hirviö, jalopeura ja ihminen. Jos ihminen hallitsee, on kokonaisuus onnellinen.] hän antaa Sokrateen verrata sielua kokonaisuuteen, jonka muodostavat parivaljakko, jonka toinen hevonen on jalo, kaunis, hyveellinen ja helposti ohjattavissa, toinen taas huono, ruma, paheiden raskauttava ja uppiniskainen. Siivekkäänä on sielu kerran